

O creionare a monografiei oraşului Tg. Secuiesc aflată la D.J.A.N. Galaţi

Ion Lefterescu, autorul monografiei oraşului Tg. Secuiesc a văzut lumina zilei la 29 martie 1911 în comuna Corod din fostul judeţ Tecuci (actualmente Galaţi).

Fiul lui Lefter Lefterescu şi al Nastasiei Taşcă a urmat cursurile primare la şcoala din comuna natală. După şcoala primară a frecventat patru clase la Liceul "Dimitrie A. Sturdza" din Tecuci şi ulterior 2 ani la Conservatorul Belle Arte din Bucureşti.

Adevăratul său talent căruia trebuia să i se consacre a fost pictura, dar destinul l-a determinat să îmbrăţişeze o altă carieră, şi anume cea de funcţionar meteorolog la Institutul de meteorologie.

Cu această ocupaţie a perindat multe zone ale ţării, enumerând astfel: Bucureşti, Tecuci, Vaslui, Tg. Secuiesc, Caransebeş, Râmnicu Vâlcea. În acest din urmă oraş s-a stabilit spre sfârşitul vieţii, s-a pensionat în anul 1973 şi a decedat doi ani mai târziu.

A fost căsătorit de 2 ori şi nu a lăsat urmaşi. Prietenul său drag, învăţătorul Costache Pintilie, avea să redea în prefaţa monografiei comunei Corod, întocmită de acelaşi Ion Lefterescu, câteva gânduri pe care cu şase luni înainte de a părăsi această lume, I. Lefterescu, într-un moment de maximă sinceritate a mărturisit: *"Măi Costache, dacă eu nu pot lăsa niciun urmaş, cel puţin atât să las şi eu după moartea mea: monografia satului Corod"*¹, locul natal pe care l-a iubit nespus de mult.

În ceea ce priveşte creionarea monografiei oraşului Tg. Secuiesc, această preocupare s-a conturat în perioada cât a funcţionat ca meteorolog la Tg. Secuiesc. Monografia furnizează date privind :

1. *"istoricul asupra înfiinţării, dezvoltării şi administraţiei până în zilele mai recente"*;
2. *"instituţia, administraţia şi armata"*;
3. *"emblema oraşului"*;
4. *"trecerea oraşului Tg. Secuiesc la statul român"*;
5. *"populaţia oraşului"*;
6. *"ocupaţia locuitorilor"*;
7. *"istoria aşezămintelor publice"*;
8. *"învăţământul primar şi secundar"*;
9. *"asociaţii culturale"*;
10. *"personalul medical sanitar auxiliar şi*

instituţiile sanitare şi de ocrotire";

11. *"salubritatea publică"*.

În creionarea monografiei voi încerca să prezint, din materialul adunat de Ion Lefterescu, câteva informaţii ce au ca obiect viaţa culturală şi socială a oraşului, mai bine spus cum era organizat învăţământul, unităţile care au funcţionat şi asociaţiile culturale, mai concret "ASTRA". Referitor la învăţământ, se fac cunoscute şcolile care au funcţionat şi un mic istoric al acestora.

Despre şcoala primară de stat se aduce la cunoştinţă că a fost deschisă la 17.08.1897, primul preşedinte al comitetului şcolar fiind preotul reformat de atunci, Kóvacs Ştefan, iar primul director şcolar, Ion Székely. În vederea construirii unei şcoli primare, primăria cumpără mai multe terenuri intravilane cu o suprafaţă de 1 ha 87 ari, proprietatea lui Ion Cserey (fondatorul Muzeului Secuiesc din Sf. Gheorghe), preţul fiind de 41.000 florini. Primarul oraşului la vremea respectivă era Bartok Carol iar delegatul ministerului Csanky Victor, revizor contabil.

Şcoala avea o capacitate de 600 elevi în anul 1897/1898, un etaj, faţada cu o lungime de 63 m., iar aripile 32 m. lungime, 12 săli, birou şi locuinţă pentru director şi servitor. În anul 1903, sub conducerea primarului dr. Török Andrei, au fost plantaţi castanii, brazii, frasinii în curte şi pomi fructiferi în grădina şcolii.

În această şcoală au fost înscrişi în anul 1906/1907 un număr de 480 elevi (218 băieţi şi 262 fete), din care 137 erau reformaţi, 120 romano-catolici, 4 israeliţi, 1 ortodox.

În intervalul 1 septembrie 1936-31 iunie 1938, acest edificiu a fost ocupat de şcoala normală de fete "Regina Maria" (pe strada Ady Endre, colţ cu I. Molotov).

Primul învăţător român, numit director după Unire, a fost Ioan Dima, din judeţul Trei Scaune, care prin cultura sa vastă nu numai că *"a făcut să răsunе văzduhul de graiul nostru dulce românesc redeşteptând sufletele amorţite ale multor români pierduţi"*², dar a contribuit la conturarea şi bazele unei vieţi sociale şi culturale româneşti în zonă, *"cu conştiinţe româneşti veştejite de veacuri întregi"*³.

O altă instituție de învățământ despre care se regăsesc informații în monografie este cea reprezentată de Școala primară și gimnazială confesională romano-catolică.

Se face cunoscut în monografie că această școală inițial a fost înființată în comuna Estelnic, în jurul anului 1680, iar din 1696 începe să funcționeze la Tg. Secuiesc la insistența preotului Nagy Moise și a cererii bisericii catolice. Începând cu anul 1698, această școală va intra sub autoritatea călugărilor minoriți și își desfășoară cursurile până la Revoluția din 1848, acestea fiind reluate după anul 1862⁴.

După reluarea cursurilor (în 1862), școala a funcționat astfel :

- 1862-1866 - o singură clasă cu un profesor
- 1866-1902 - 4 clase gimnaziale
- 1902-1931 - timp de 29 de ani - 8 clase de liceu

- 1931-1934 - 4 clase gimnaziale, iar în locul claselor V-VIII a funcționat, în incinta clădirii, Școala normală romano-catolică din Miercurea Ciuc.

Începând cu anul 1934 și până la momentul finalizării monografiei (1959), școala funcționează cu 4 clase gimnaziale. Excepând orele de desen și muzică, celelalte materii erau predate de preoți din Ordinul minoriților. Începând cu anul 1899, alături de preoți sunt angajați și profesori laici.

Este prezentată în monografie și o statistică cu privire la numărul de elevi:

- anul 1746 - 6 clase cu 173 elevi
- anul 1800 - 6 clase cu 71 elevi
- anul 1848 - 6 clase cu 64 elevi⁵.

Alături de gimnaziu, a mai funcționat pe lângă biserică Școala primară confesională romano-catolică, susținută de credincioși și veniturile bisericii. Este redată și pentru aceasta o statistică: 1746 - 114 elevi; 1800 - 59 elevi; 1848 - 29 elevi.

În ce privește școala primară confesională reformată, după însemnări, prima de acest gen s-ar fi construit în anul 1780, lângă biserică și s-a numit *Particula*, edificiul a fost demolat în anul 1894 și aceasta s-a transformat în Școală comunală.

După construirea școlii primare de stat, toți elevii reformați sunt transferați la școala comunală apoi la cea de stat în 1899. La sfârșitul lui 1918, școala reformată se redeschide și se instalează în locuința cantorului bisericesc. În 1959 e condusă de directorul Mihail Soos, are un număr de 43 de elevi în 4 clase⁶.

Informații se fac cunoscute în paginile monografiei și cu privire la Gimnaziul Mixt de Stat, care a luat ființă prin unirea celor două gimnazii (de fete și băieți) funcționând până în 1932 separat. Gimnaziul de băieți a funcționat în edificiul construit înainte de 1848 și care a avut drept scop găzduirea ofițerilor din garnizoana Tg. Secuiesc. A luat naștere ca o necesitate a dezvoltării industriei locale și a avut inițial în componență o secție industrială pentru instruirea ucenicilor.

Prima clasă a funcționat cu 28 de elevi, în 1873 - 14 elevi, se învăța împletitul coșurilor, iar în 1876, neobținându-se rezultatele dorite a fost desființat și a fost deschis un atelier pentru cioplit în lemn, având drept specialist pe sculptorul Manthe Ioan adus din Württemberg⁷. Acest atelier funcționează 3 ani, motivul desființării fiind lipsa elevilor.

Despre Gimnaziul de fete, se menționează că au fost puse bazele acestuia în 1899 de către Reuniunea femeilor, și inițial a purtat denumirea de "*Școala civilă de fete*". Școala a funcționat în edificiul Școlii primare de stat. În 1959, gimnaziul mixt se afla sub conducerea lui Iakob Ștefan, dispunea de 13 profesori, cu un număr de 128 elevi și 44 eleve, dintre care 50% din efectivul elevilor erau români din localitate și din alte părți. Sunt amintiți doi profesori care au desfășurat o activitate didactică deosebită, respectiv profesorii Magda și Ionel Olteanu.

În monografie se mai regăsesc date cu privire la Școala normală de fete "Regina Maria", Gimnaziul Industrial de Stat (de fete), Școala de ucenici și Școala agricolă confesională romano-catolică⁸.

În cadrul vieții culturale, alături de învățământ, un rol important l-au avut și asociațiile culturale.

Se vorbește în monografie despre "Astra"⁹. A luat ființă în 1926, sub președinția colonelului pensionar Victor Basarabescu, în edificiul poștei, având drept scop promovarea culturii românești.

Prima conferință a Asociației se desfășoară la Cernatul de Jos și e susținută de col. Basarabescu și prim notarul Cosma Romulus "*arătând rostul acestei Asociații în ținuturile cu atâția români maghiarizați*"¹⁰.

În cadrul "Astrei", funcționarii români formează cor mixt prin participare la slujbele bisericii și la șezătorile culturale.

Personalitățile locale, printre care sunt menționate numele medicului Valeriu Bidu, a avocatului Corneliu Nastasi, prof. Ionel și

Magda Olteanu, căpitan pensionar M. Georgescu, ing. Agronom Brumă, au participat la conferinţe prezentând subiecte cu teme de religie, educaţie, cultură, medicină.

Ion Lefterescu a fost un adevărat patriot, fapt ce reiese din scrierile sale şi pregnant în timpul cât a funcţionat la punctul meteorologic din Tg. Secuiesc.

În colecţia de manuscrise sunt descrise evenimentele din timpul Revoluţiei de la

1848¹¹, raporturile românilor din secuime cu Țările Române¹², cuvinte de origine română culese din dialectul secuilor, cu echivalentul literar în limba maghiară¹³, Protocolul protopresbiteriatului român gr.or. a Oituzului în perioada 1921-1959¹⁴, istoria Parohiei Covasna¹⁵.

Gabriela Vulpe

Note

1. DJAN Galaţi, *Colecţia de manuscrise*, u.a. 9/1921-1959, f. 2

2. Ibidem, f. 62

3. Ibidem.

4. Ibidem.

5. Ibidem, verso

6. Ibidem, f. 63

7. Ibidem.

8. Ibidem, verso

9. Ibidem.

10. Ibidem.

11. Idem, u.a. 15/1957, f. 30

12. Idem, u.a. 16/1958, f. 1-49

13. Idem, u.a. 14/1957, f. 1-22

14. Idem, u.a. 9, f. 85

15. Idem, u.a. 13/1794-1949, f. 27

Abstract

An outline of the monograph of Târgu Secuiesc found at the County Direction of the National Archives from Galaţi

Ioan Lefterescu (1911-1975) is the author of a monograph of Târgu Secuiesc city, from Covasna County, a manuscript that can be found at the County Direction of the National Archives from Galaţi. This study presents the structure of this monograph, mentioning especially the aspects regarding the historic of the schools, cultural institutions and associations. Since it presents the documentary sources the history of Târgu Secuiesc may be completed, by those who are interested in it, with the information presented here.